

105595

10.10 25/1.1994

Skarpt brudd med norsk tradisjon

TVANG: Vil vi ha en stat med makt til å gripe så avgjørende inn i våre liv som tvungen militærinnsats utenlands?

OLAV TRYGGE
STORVIK

Artikelforfatteren er forsvars- og sikkerhets-politisk medarbeider i Aftenposten.

Staten har igjen fått større appetitt og vil utvide sin makt over individet. Nå vil den ved hjelp av en ny lov sikre seg rett til å bruke en utvalgt del av befolkningen – stort sett bare menn i vernepliktig alder – til militærinnsats utenfor landets grenser. Inngrepet vil slå stadig skjevere ut. Pr. idag vil det omfatte ca. 7 prosent av befolkningen, men etterhvert som Forsvaret bygges ned, vil den nye tvangsbyrden gjelde færre og færre.

Forsvarsminister Jørgen Kosmo har opplyst at han i vår akter å fremlegge et lovforslag for Stortinget som innebærer tvangsbeordring, f.eks. til FN-tjeneste. Hittil har slik tjeneste vært frivillig.

Det går en linje i dette, for det er ikke første gang staten gjør fremstøt i denne retningen. Men i 1963 avviste Stortinget tanken om tvang, på et

prinsipielt grunnlag. Nå prøver staten seg på nytt.

«Fredsopprettende»

I fjor vedtok Stortinget at norske militære avdelinger kan brukes i såkalte «fredsopprettende» operasjoner i regi av NATO eller FN. Det betyr krigsoperasjoner i klartekst. Vedtaket kom i forbindelse med opprettelsen av AMF-bataljonen, den nye utrykningsstyrken som Hæren skal stille til disposisjon for NATO og som også skal kunne benyttes i FN-oppdrag. Dermed har også Stortinget – i prinsippet – besluttet at norske avdelinger skal kunne brukes i krigsoperasjoner utenlands. Det som mangler er bare en klar og uomtvistet lovhjemmel til å tvangsbeordre folk hvis noen skulle nekte slik tjeneste, eller utskrive andre i deres sted hvis det ikke melder seg nok frivillige.

Nå er det ingen som mistenker vår forsvarsminister for å være tilhenger av å sende befal og soldater ut i krigsoperasjoner utenlands med tvang. Det er langt fra hans stil, og han forsikrer da også at frivillighet fortsatt skal være basis for deltagelse i både NATO og FN-operasjoner. Hans holdning er at det har vist seg vanskelig å finne nok frivillige spesialister til enkelte nøkkelfunksjoner i FN-oppdrag som Norge har påtatt seg, som f.eks. leger til feltsykehus. Det kan også dreie seg om andre, mer «militære» spesialister. Mange anser dette som

pinlig for Norge som nasjon, og forsvarsministeren vil gjerne sikre seg klarere lovlig adgang til å skrive ut de spesialister det er behov for.

Men det betyr ikke at en ny lov nødvendigvis er det riktige svar. Kanskje er problemene heller utslag av at man har nådd grensene for hva en liten nasjon kan frembringe av spesialister til denne type oppgaver. Kanskje er det riktigere å foreta en mer kritisk gjennomgåelse av hva man engasjerer seg i. Operasjonene i Somalia og andre steder kan tyde på at det ville være sunt med en mer kritisk holdning før man går inn med militære styrker, ikke minst av hensyn til FN selv.

Selv om vår nåværende forsvarsminister nødig vil tvinge folk, vil det komme både tider etter denne og andre forsvarsministre. Det er vanskelig å lukke øynene for at en lov er en lov. Den må nødvendigvis være generelt formet og gjelde både befal og soldater, vernepliktige såvel som yrkesoffiserer, og fristelsen til å benytte seg av den i enkelte situasjoner kan bli stor.

En lov om tvangsbeordring vil være et skarpt brudd med en århundrelang norsk tradisjon som strekker seg tilbake til 1700-tallet. De danske unionskonger hadde for uvane å benytte den norske hær til å gjøre gode forretninger for Kronen, ved å leie den ut i kriger til høystbydende. Etter at grunnlovsfedrene fikk stoppet uvesenet, har de væpnede styrkers eksistensberettigelse utelukkende vært

knyttet til forsvar av det norske territoriet.

Men nå har Kongen, det vil si Regjeringen, i prinsippet begynt å tenke i de samme baner som de danske unionskonger. Forskjellen er bare at det denne gang ikke dreier seg om klingende mynt til statskassen, men om å opparbeide fortjenester hos andre, en slags kapital i den moralske «bank» som kanskje motiverer andre stater i NATO til å delta i et forsvar av Norge i en ny, usikker fremtid. Med andre ord: Staten prøver å «kjøpe» fremtidig støtte til forsvaret av Norge ved å tilby innsats av norske hæravdelinger i utlandet. Om det vil virke i praksis er en annen sak, men det var i alle fall hovedargumentet da AMF-bataljonen ble opprettet i fjor.

Nå kan det spørres hva man skal med et militærvesen hvis staten ikke kan bruke det for sine formål. Men det er også et spørsmål om det norske forsvaret etter 1814 egentlig har vært et redskap for staten, det vil si Regjeringen, eller om det i folks bevissthet mere er blitt oppfattet som nasjonens organiserte svar på ekstreme situasjoner der dens eksistens var i fare. På grunn av den alminnelige verneplikt her i landet er trolig det siste mest dekkende. Hvis staten vil ha et militært redskap den kan bruke slik den ønsker, bør den antagelig organisere en yrkeshær. Men da er igjen spørsmålet: Ønsker vi det?